

International experience in the field of ensuring information security of person, society, state

УДК 35.746.1

СОЛОДКА Олена Маркіянівна

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Постановка проблеми. В останні роки стрімко змінилася парадигма розвитку людського суспільства, спрямована на глобалізацію економіки і перехід до інформаційного суспільства. Зворотною стороною розвитку інформаційних технологій, які суттєво полегшують життя суспільства, стала поява комп'ютерної злочинності, що стрімко прогресує, паралельно появі нових наукових розробок у цій сфері.

Можливість миттєво збагатитися, не виходячи за межі своєї оселі, спокушає комп'ютерних злочинців до вдосконалення власних методик, на які пропорційно зростає попит із боку злочинних угруповань, екстремістських політичних або релігійних груп.

Надшвидкий розвиток цих тенденцій призводить до негативних процесів у частині безконтрольного поширення інформації та виникнення кібертероризму, що завдає збитків сучасній цивілізації.

Отже, із розвитком сучасних інформаційних і комунікаційних технологій та їх застосуванням в усіх сферах життя, а також із збільшенням кількості та якості інформації, засвоєння якої неможливе без відповідного впровадження інформаційних технологій, виникає питання забезпечення

розвитку інформаційного суспільства. В умовах відсутності кордонів в інформаційному просторі проблема не може бути ефективно вирішена тільки в національному форматі, а відтак і міжнародне співтовариство вимушене теж опрацьовувати адекватні заходи.

Таким чином, актуальність дослідження зумовлена потребою наукового аналізу та узагальнення змісту сучасних умов розвитку інформаційного суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних вітчизняних дослідженнях окремі теоретичні та практичні аспекти формування інформаційного суспільства та участі у цьому процесі держави розглядають І.Арістова, О.Дубас, М.Згуровський, В.Іванов, Є.Литвиненко, Є.Макаренко, В.Пилипчук, О.Соснін, В.Фурашев та інші. Разом із тим, стрімкий розвиток інформаційних технологій щодня створює теми для нових наукових пошуків.

Мета статті - визначити актуальні проблеми розвитку сучасного інформаційного суспільства.

Реалізація поставленої мети зумовила необхідність вирішення завдань, спрямованих на:

– визначення змісту поняття “інформаційне суспільство”;

Міжнародний досвід у сфері забезпечення інформаційної безпеки людини, суспільства, держави

– виокремлення особливостей розвитку інформаційного суспільства в сучасних умовах;

– визначення проблемних питань розвитку сучасного інформаційного суспільства.

Виклад основного матеріалу. Формування і розвиток інформаційного суспільства у провідних країнах світу почав відбуватися із другої половини ХХ століття, в Україні цей процес набув активізації лише на початку ХХІ століття.

Аналіз міжнародного досвіду свідчить, що не існує єдиної успішної програми розвитку інформаційного суспільства. Кожна стратегічна програма чи план мають бути індивідуальними й враховувати специфічні особливості кожної країни або регіону. Існують різноманітні підходи до розвитку інформаційного суспільства, які відрізняються навіть у розвинутих країнах. Так, у США увага акцентується на технологічних аспектах, в Європі – на соціальних вимірах.

Уряд США зробив пріоритетом своєї політики розвиток інформаційної інфраструктури. Відомою ініціативою, яка реалізується у США із 1993 р., є “Національна інформаційна інфраструктура: план дій”. Згідно з цією ініціативою визнається, що інформаційну інфраструктуру створює переважно приватний сектор, при цьому держава повинна відігравати істотну роль для забезпечення усіх американців інформаційними ресурсами за доступними цінами.

Європейська модель інформаційного суспільства відрізняється стратегією європейської інтеграції, поняттям “об’єднаної Європи”, пошу-

ками рівноваги між контролем держави і стихією ринку, динамічним поєднанням державних інтересів і прагнень приватного та корпоративного бізнесу. Характерними рисами європейської моделі виступають варіативність і політична спрямованість програм побудови інформаційного суспільства для різних країн, зумовлених новою європейською геополітикою, становленням інформаційної (інтелектуальної) економіки, різними можливостями постіндустріального розвитку [1].

Сутність інформаційного суспільства визначена в 1993 р. Комісією Європейського Союзу як суспільство, в якому діяльність людей здійснюється на основі використання послуг, що надаються за допомогою інформаційних технологій і технологій зв’язку.

Наприклад, у підсумкових документах Всесвітнього саміту з питань інформаційного суспільства (2003-2005 рр.) визначено, що інформаційне суспільство – це суспільство, орієнтовне на людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток, в якому кожний може створювати інформацію і знання, мати до них доступ, користуватися й обмінюватися ними, даючи змогу конкретним особам, громадам і народам у повну міру реалізувати свій потенціал, сприяючи своєму сталому розвитку і підвищувати якість свого життя.

В Окінавській хартії глобального інформаційного суспільства від 22 липня 2000 р. під поняттям “інформаційне суспільство” розуміється суспільство, економіка якого базується на інформаційних технологіях і

International experience in the field of ensuring information security of person, society, state

яке соціально трансформується з метою допомогти індивідам та спільнотам використовувати знання та ідеї, що дає змогу людям втілити їх потенціал та реалізувати їх прагнення [2].

Відповідно до національного законодавства інформаційне суспільство – це суспільство, в якому кожен міг би створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися й обмінюватися ними, щоб дати змогу кожній людині у повну міру реалізувати свій потенціал, сприяючи суспільному й особистому розвитку та підвищуючи якість життя [3].

Розбудова інформаційного суспільства приводить до активного розвитку інформаційних відносин у всіх сферах життєдіяльності людини, суспільства, держави та міжнародної спільноти.

Виокремлюють три базові характеристики інформаційного суспільства:

- інформація використовується як економічний ресурс;
- інформація стає предметом масового споживання у населення;
- швидкими темпами формується та зростає інформаційний сектор економіки.

На сьогодні розвиток інформаційного суспільства нерозривно пов'язаний із процесом інформатизації, оскільки отримання знань у 90 % здійснюється за допомогою інформаційних технологій, що підтверджено активним уживанням термінів “електронний уряд”, “кіберпростір”, “кіберполітика”, “електронне громадянство”, “електронне здоров'я”, “інформаційні війни”, “інформаційна безпека” тощо.

Інформатизація становить собою організаційний соціально-економічний і науково-технічний процес створення оптимальних умов для всебічного задоволення інформаційних потреб і реалізації прав громадян суспільства, органів державної влади й управління на основі формування і використання інформаційних ресурсів і використання інформаційних систем, мереж, ресурсів і інформаційних технологій із використанням обчислювальної і комунікаційної техніки.

Основними завданнями інформатизації є: всебічне інформаційне забезпечення потреб суб'єктів інформаційних відносин; створення єдиного безпечного інформаційного простору; створення, впровадження і використання інформаційних систем, інформаційних технологій і інформаційних продуктів загального значення; підготовка кадрів, підвищення їх кваліфікації у сфері інформатизації.

За даними Міжнародного союзу електрозв'язку (International Telecommunication Union (ITU), до кінця 2013 року кількість користувачів мережі Інтернет у світі становить 2,7 млрд осіб, або 39 % населення землі. При збереженні таких тенденцій розвитку експерти прогнозують у 2014 р. збільшення інтернет-трафіку понад 4 рази [4].

За даними дослідження компанії GfK Ukraine, кількість регулярних інтернет-користувачів старше 16 років в Україні зросла у першому кварталі 2013 року порівняно з четвертим кварталом 2012 року на 15,1 % (на 21 % порівняно з першим кварталом 2012 року) і становила 17,34 млн осіб [4].

Міжнародний досвід у сфері забезпечення інформаційної безпеки людини, суспільства, держави

Разом із тим, як зазначено в Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні, схваленій Кабінетом Міністрів України у травні 2013 р., збільшується кількість проблем та ризиків, пов'язаних із інформаційною безпекою, а саме:

– зберігаються загрози національній безпеці, пов'язані з активним використанням інтернету і мобільного зв'язку із метою пропаганди протиправної діяльності;

– збільшується частка використання інформаційно-комунікаційних технологій для вчинення злочинів, зокрема крадіжок, вимагань, шахрайства;

– актуалізуються питання захисту державних інформаційних ресурсів тощо [5].

У процесі становлення інформаційного суспільства держава відіграє роль координатора діяльності різних суб'єктів суспільства, який за допомогою цілеспрямованої політики сприяє інтеграції людей до нового інформаційно-технологічного середовища, розвитку галузей інформаційної індустрії, формуванню інформаційного права, зміцненню демократії і забезпеченню прав людини.

Зокрема, відбувається суттєва активізація використання інформаційно-комунікаційних технологій в органах державної влади, що сприяє розширенню сфери надання послуг за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, створення інформаційних масивів даних (статистика, законодавство, інтернет-сайти державних органів), підвищення ефективності діяльності самих державних органів, а також їх відкритості.

Класифікація ЄС передбачає кілька десятків основних державних послуг, які повинні надаватися в електронному вигляді. Усього ж у Євросоюзі понад 80 % суспільно орієнтованих служб мають інтерактивний офіс. Зокрема, Велика Британія, яка послідовно проводить політику надання інформації і послуг громадянам із боку держави через мережу Інтернет. Так, державна інформаційна служба країни забезпечує доступ до більше як 300 державних організацій [6].

Водночас на порядок денний виносяться проблеми захисту інформації, яка перебуває в обігу у цих мережах, зокрема персональних даних, а також порядок їх вилучення у разі необхідності чи бажання власника, т.зв. права особи “бути забутою”.

В Євросоюзі попри значну кількість норм, що регулюють захист персональних даних в інформаційних мережах, розроблено два законопроекти: перший стосується захисту прав осіб під час оброблення та вільного переміщення їх персональних даних (Генеральний регламент із захисту персональних даних), а другий акт розроблений для захисту особистих прав при обробленні персональних даних компетентними органами з метою запобігання, розслідування, виявлення кримінальних злочинів, висунення звинувачень у їх вчиненні або при виконанні кримінальних покарань та при вільному переміщенні цих даних. До того ж у цих актах передбачено спеціальні сфери, у межах яких особи можуть вимагати виключення своєї персональної інформації з баз даних, куди вона була внесена.

International experience in the field of ensuring information security of person, society, state

Надзвичайна популярність соціальних мереж як засобу комунікації та спілкування людей із різних частин не лише однієї країни, а й світу, попри позитив, актуалізує питання “інформаційної правосвідомості особи”, оскільки, розміщуючи свою персональну інформацію, власники, як правило, не задумуються про негативні наслідки її неправомірного використання третіми особами, переважно перекладаючи відповідальність за це на державу. До того ж за повідомленнями на сторінці конкретної особи можна визначити її плани, місцезнаходження, уподобання. Відтак, інформатизація в умовах інформаційного суспільства призводить до того, що всі людські прояви стають фактично контрольованими.

Доречно згадати про існування Інтернет-ЗМІ, які на сьогодні забезпечують доступність, оперативність, економність отримання інформації і водночас є потужними засобами впливу на свідомість особи та створення необхідного чи вигідного сприйняття певних подій.

З огляду на викладене вище розвиток інформаційного суспільства актуалізує питання забезпечення інформаційної безпеки людини, суспільства держави не лише на державному рівні, а й міжнародному, оскільки розвиток інформаційних технологій нівелює усталене поняття кордонів. Особливо актуальними у цьому ракурсі є питання протидії кіберзлочинам та кібертероризму.

Згідно із звітом Європолу “The EU Serious and Organized Crime Threat Assessment (SOCTA) 2013” на території Європейського Союзу зне-

шкоджено 3600 злочинних угруповань, які підривали економічну стабільність, здійснюючи свою діяльність у мережі Інтернет.

Відтак, концепція регіональної політики у сфері інформаційної безпеки зумовила позиції країн ЄС, НАТО та ОБСЄ щодо інформаційного виміру європейської безпеки, сприяє пошуку спільних рішень у протидії інформаційним та комунікаційним загрозам, визначає пріоритети політики у сфері безпеки. В Європі мета політики інформаційної безпеки полягає у тому, щоб захистити цілісність інформації та інформаційні системи, гарантувати належні умови її обігу та цінність. Ці завдання необхідні для гарантування незалежного здійснення державної політики та надійного використання інформаційно-комунікаційних технологій у соціальних та економічних галузях [1].

Аналіз вітчизняної системи кібербезпеки свідчить про низку важливих проблем, що заважають створити ефективно діючу систему протидії загрозам в кіберпросторі. За даними наукових досліджень, до таких передусім належать: термінологічна невизначеність, відсутність належної законодавчої бази та координації діяльності відповідних відомств, залежність України від програмних та технічних продуктів іноземного виробництва тощо.

На думку науковців, суть наявних проблем інформаційного суспільства для України полягає:

– у питаннях розбудови інформаційного суспільства, нормативно-правового врегулювання новітніх інформаційних відносин, а також у питаннях створення необхідного науко-

Міжнародний досвід у сфері забезпечення інформаційної безпеки людини, суспільства, держави

вого потенціалу Україна суттєво відстає від провідних країн світу;

– кардинальний перегляд державної, наукової і науково-технічної політики в інформаційній сфері є важливою передумовою виживання і подальшого розвитку України як суверенної держави в сучасних умовах глобалізації та формування світового інформаційного простору [7].

Висновки. Становлення інформаційного суспільства впливає на формування нових сфер життєдіяльності людства, змінює предмет праці на знання, розширює можливості обміну інформацією, сприяє відкритості діяльності органів державної влади. Ресурсами інформаційного суспільства є інформація, знання та інформаційно-комунікаційні технології.

Особливість сучасного етапу формування інформаційного суспільства

загалом полягає у тому, що подальший його прогрес залежить не стільки від удосконалення власне інформаційно-телекомунікаційних технологій та засобів, скільки від того, як швидко будуть пристосовані до нових реалій усталені правові норми, що регулюють традиційно різні сектори, – телекомунікації, засоби масової інформації, інтернет, оскільки поряд із беззаперечними перевагами інформатизації сьогодення пропорційно зростає кількість загроз інформаційній безпеці людини, суспільства та держави, а саме несанкціоноване розповсюдження інформації з обмеженим доступом, зокрема персональних даних, негативний вплив на суспільну свідомість та створення можливостей для маніпулювання нею, кіберзлочинність.

Список використаних джерел

1. Кісілевич-Чорнойван О.М. Міжнародне інформаційне право / О.М.Кісілевич-Чорнойван. – К.: ДП “Вид. дім “Персонал”, 2011. – С. 39-45.
2. Європа і всесвітнє інформаційне суспільство. Рекомендації Європейської Ради: звіт групи М.Бангемана від 05.12.93 р. Комісії Європейського Союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.europa.eu.int/comm>.
3. Закон України “Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки” від 9 січня 2007 року № 537-V // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 12. – Ст. 102.
4. Measuring the Information Society [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.itu.int/en/ITUUD/Statistics/Documents/publications/mis2013/MIS2013_with

[out_Annex_4.pdf](#).

5. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80#n8>.

6. Електронне урядування. Інформатизація державного управління / Ю.Г.Машкаров, О.В.Орлов, М.В.Мордвинцев та ін. – Х.: Вид-во ХарпІ НАДУ “Магістр”, 2011. – С. 149-157.

7. Пилипчук В.Г. Системні правові проблеми формування інформаційного суспільства / В.Г.Пилипчук // Інформаційне суспільство і держава: проблеми взаємодії на сучасному етапі: зб. наук.-практ. конф. (м. Харків, 26 жовтня 2012 р.) – Х.: НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування, 2012. – 214 с.